

ÁLLAMTUDOMÁNYI

MŰHELYTANULMÁNYOK

2016. évi 16. szám

Boda József – Boldizsár Gábor – Kovács
László – Orosz Zoltán – Padányi József –
Resperger István – Szenes Zoltán

A hadtudományi kutatási irányok, prioritások és témakörök

Nemzeti Közfoglalti Egyetem · National University of Public Service
Budapest

ISSN 2498-5627
www.allamtudomany.hu

A hadtudományi kutatási irányok, prioritások és témakörök²

Directions, Priorities and Topics of Military Science

Absztrakt

A hadtudomány területén olyan tudományos kutatási irányok és prioritások meghatározása szükséges, amelyek egyaránt szolgálják a Nemzeti Közzolgálati Egyetem Kutatási, Fejlesztési és Innovációs Stratégiában (KFIS) meghatározott célok elérését, az egyetemen folyó tudományos tevékenység jövőbeni feladatainak meghatározását, valamint a Honvédelmi Minisztérium (HM) jövőbeni szakpolitikájának megvalósítását, a Magyar Honvédség (MH) modernizálását. A tanulmány a nemzetközi hadtudományi trendekhez igazodva meghatározza a kutatási prioritásokat, témaköröket, bemutatja az egyetemi transzdiszciplináris kutatásokhoz illeszkedő katonai technológiai és innovációs kapcsolatokat.

Kulcsszavak: *hadtudomány, kutatás, fejlesztés és innováció, hadviselés, haderő-modernizáció*

Abstract

Identifying new scientific research directions and priorities in military science help both to achieve the R + D + I strategy, to determine the future scientific tasks at the National University of Public Service (NUPS), and to shape the future defence policy of the Ministry of Defence and the modernization of the Hungarian Defence Forces. According to the international military science trends, the study discusses the most important research priorities and topics, and describes the military technology and innovation relations with the university transdisciplinary research.

Keywords: *military science, research and development and innovation, warfare, modernization of armed forces*

¹ Dr. habil. Boda József r. vör. gy., Polgári Nemzetbiztonsági Tanszék; Dr. Boldizsár Gábor ezds., Összhaderőnemi Műveleti Tanszék; Prof. Dr. Kovács László ezds., Informatikai és Elektronikai Hadviselési Tanszék; Dr. Orosz Zoltán altábornagy, Honvéd Vezérkar főnök-helyettes; Prof. Dr. Padányi József ddtbk., Hadászati és Hadelméleti Tanszék; Dr. Resperger István ezds., Nemzetbiztonsági Intézet; Prof. Dr. Szenes Zoltán ny. vezds., Nemzetközi Biztonsági Tanulmányok Tanszék.

² A tanulmány szűkített, a Magyar Honvédség kutatási változatairól szóló változata megjelent a Honvédségi Szemle 144. évfolyam, 2016/ 3. számában.

BEVEZETÉS

Az Egyetemi Kutatási Tanács Hadtudományi Kollégiuma (HAKO) e tanulmányban összefoglalja azokat a legfontosabb hadtudományi kutatási irányokat, prioritásokat és témaköröket, amelyek a Nemzeti Közzolgálati Egyetem Intézményfejlesztési tervében, illetve Kutatási, Fejlesztési és Innovációs Stratégiájában meghatározott célok eléréséhez és megvalósításához szükségesek. A kollégium e munka során megvizsgálta mindazokat a nemzetközi – biztonság- és védelempolitikához, hadviselési elvekhez, haderőfejlesztéshez, haderőszervezéshez kapcsolható – trendeket és stratégiai irányokat, amelyek hazai vonatkozásban a hadtudományra értelmezhetőek. A hadtudományi fő kutatási irányok és prioritások meghatározásakor a testület messzemenően figyelembe vette a Honvédelmi Minisztérium középtávú tudományos tervében meghatározott irányelveket, kutatási prioritásokat és feladatokat.

A Hadtudományi Kollégium javaslatait a terület egyetemi kutatásokban elfoglalt helyének elemzése, majd a nemzetközi stratégiai irányok feltárása után *három fő fejezetben* – (1) hadelmélet és hadviselés, (2) honvédelem és jó kormányzás, valamint (3) transzdiszciplináris kutatások katonai kérdései – foglalta össze. A kollégium mindezeket úgy határozta meg, hogy a kutatási irányok, prioritások és témakörök közvetlenül szolgálják az NKE, valamint a HM / MH mint megrendelő előtt álló közép- és hosszú távú feladatokat. A kutatási témakörök „beazonosításakor” fontos szempontként kezeltük azt a kooperációs követelményt, hogy a tervezett kutatások segítsék az egyetemen folyó hazai és nemzetközi transzdiszciplináris kutatásokat, erősítsék az egyetem hadtudománnyal foglalkozó intézményeinek kapcsolatait a HM kutatóhelyekkel, valamint a védelemmel foglalkozó nem kormányzati szervezetekkel. Fontos hangsúlyozni, hogy a tanulmány célja a hadtudományi kutatóhelyek tevékenységének orientálása, olyan keretbe foglalása, amely a hadtudományi kutatásoknak nemzetközi és hazai fókuszot biztosít, segíti a kutatások integrálását, a jelen és jövőbeni tudományos feladatok szintetizált, multidiszciplináris megoldását.

A HADTUDOMÁNYOK HELYE ÉS SZEREPE A NEMZETI KÖZZSZOLGÁLATI EGYETEM KUTATÁSAIBAN

A 2015-2020 Intézményfejlesztési Terv (IFT) szerint *„Az Egyetem kutatási feladata a nemzetközi tudományos együttműködésekre is építő, az állam képességeit, a kormányzás hatékonyságát és a közzszolgálat értékeit támogató eredmények elérése.”*¹ A dokumentum az új „államtudomány” részeként nevesíti a védelmi kutatásokat (rendvédelem, honvédelem, katasztrófa-védelem), a közrend és közbiztonsággal, valamint a nemzetbiztonsággal összefüggő kutatásokat is.

Az IFT konkrétan is meghatároz *kutatási feladatokat*, amelyeket a HAKO-nak tervezni és szervezni kell. A Hadtudományi Kollégium, mint egyetemes és multidiszciplináris tudományágat koordináló testület, *részben összefogja* a hadtudományon belül e témák tudományos vizsgálatát, *részben pedig kooperál* más tudományos kollégiumokkal (különösen a Nemzetközi Tanulmányok Kollégiummal, a Műszaki Tudományok Kollégiumával, a Rendészettudományi Kollégiummal és a Társadalomelméleti Kollégiummal) annak érdekében, hogy teljesüljenek az átfogó egyetemi kutatási, fejlesztési és innovációs célok. A K + F + I feladatok megoldásában együttműködik a honvédelmi kutatóhelyekkel és a Magyar Hadtudományi Társasággal. A kollégium figyelembe veszi, hogy a hadtudomány *nemzetközi beágyazottságú diszciplína*, hiszen Magyarország tagja a NATO-nak és az EU közös biztonság-és védelempolitikai rendszerének.

A katonai kutatásoknak ugyanakkor a Honvédelmi Minisztérium és a Magyar Honvédség (HM/MH) mint megrendelő kutatási igényeit is szolgálni kell, hiszen azok a nemzetközi követelményekből és az MH előtt álló feladatokból fakadnak. Ebből fakadóan a hadtudománynak a globális, regionális és szubregionális eseményekre, tendenciákra és tapasztalatokra egyaránt tekintettel kell lennie. Különösen prioritást kell adni azon eseményeknek és történéseknek, amelyek Európát, a közép-európai térséget és a Balkánt érintik, de kutatni kell azon konfliktus-zónákat is a Közel-Keleten, Afrikában és Ázsiában, amelyek nemzeti és szövetségi érdekből számításba jöhetnek terrorizmus, válságkezelés vagy békeműveletek szempontjából.

Mindemellett a hadtudomány nem feledkezhet meg primer feladatáról, a jelen, illetve a jövő háborúinak, katonai konfliktusainak fegyveres erővel és képességekkel történő eredményes és hatékony megvívásáról. Az *IFT rögzíti is a hadtudományi kutatásoknak e specifikus jellegét*, amikor kimondja, hogy az egyetemnek tekintettel kell lenni az MH és a rendvédelmi szervek „feladataira, sajátos szolgálati és életviszonyaira, valamint az egyes hivatásrendek képzési és kiképzési rendszereiben előzetesen megszerzett ismereteire is”

I. NEMZETKÖZI HADTUDOMÁNYI KUTATÁSOK STRATÉGIAI IRÁNYAI

Hadtudománnyal foglalkozó intézmények (egyetemek, kutatóintézetek, alapítványok, stb.) kutatási portfóliója alapvetően az adott ország geopolitikai adottságaihoz és katonai feladataihoz igazodik. A „Big3” (USA, Oroszország és Kína) vezető állami katonai és NGO típusú tudásközpontjaiⁱⁱ *hat közös, jövőbeni kutatási irányt* azonosítottak be: (1) stratégiai vezetés, (2) a jövő fegyveres erői, (3) a hibrid hadviselés kihívásai, (4) a haderők humán kérdései, (5) modern technológia alkalmazása a haderőben, valamint a (6) regionális

geopolitikai válságok. A hadtudomány területén *a nemzetközi trendek ismerete elengedhetetlen*, mert másképpen nem biztosítható az interoperabilitási követelmények teljesítése a multinacionális műveletekben

A nemzetközi trendekhez kapcsolódóan a kutatásoknak hozzá kell járulni a HADERŐ 2025 jövőkép és hosszú távú terv kidolgozásához, a Magyar Honvédség aktív és tartalékos erőinek optimális arányának eléréséhez, a haditechnikai modernizáció megkezdéséhez, valamint a fegyveres erő stratégiai, hadműveleti és harcászati vezetésének megújításához. Az ukrán válsággal összefüggésben vizsgálni kell az országvédelem kérdéseit, a Székesfehérváron felálló NATO vezetési elem (NFIU) nemzeti vezetési rendszerbe kapcsolódásának kérdéseit, a befogadó nemzeti támogatás komplex feladatait. A kollektív védelem feladatainak kutatásaiban előtérbe kell helyezni a NATO készenléti akcióterv (RAP) magyar vonatkozásainak vizsgálatát, a feltételrendszer javítását. Kutatni kell a tartalékos haderő képességfejlesztési lehetőségeit, illetve a honvédelem és társadalom megújításának újszerű módszereit. Modellezni szükséges a haderő megnövekedett egyidejű feladataiból (nemzetközi feladatok: műveletekben való részvétel, készenléti és elrettentési feladatok, gyakorlatok) és az új biztonsági helyzetből (határbiztosítás, biztonság-fokozó hazai intézkedések) fakadó hazai teendők egyidejű, rövid és hosszú távú feladatait. A tömeges migráció okozta veszélyhelyzetből és a terrorveszély-helyzetből fakadó tartós feladatok megoldása érdekében vizsgálni kell a haderő struktúráját, egy állandó országvédelmi reagáló erő létrehozását.

A katonai elmélet és gyakorlat szempontjából elengedhetetlen, hogy a kutatások *szinkronban legyenek a NATO és az EU stratégiájával, feladataival és tevékenységével*. Az Észak-atlanti Szövetségben a NATO Tudományos és Technológiai Szervezete (NSTO), az EU-ban az egységes külügyi szolgálat (EEAS) és az EU Védelmi Ügynökség (EDA) kutatási programjaihoz kell alkalmazkodni. Mindkét szervezet policy szintű kérdésekkel, illetve műszaki-technikai fejlesztésekkel foglalkozik, amelyek közül az utóbbi inkább a Műszaki Tudományok Kollégiumának hatáskörébe tartozik. Azonban mindkét szövetségi rendszerben vannak olyan témakörök (pl. kiber fenyegetés, terrorizmus, stb.), amelyek kutatása nemcsak műszaki, hanem elvi szinten is fontos, így a kollégium vizsgálati körébe tartozik. A Hadtudományi Kollégiumnak azonban saját tevékenységével nem csupán e fenti irányok követését kell megcéloznia, hanem a hazai tudományos eredményekkel hozzá kell járulni a nemzetközi tudás adaptálásához, illetve magyar eredményekkel történő formálásához. Különösen eredményes lehet ez a *közvetlen térségi tematikáknál* (V4 védelmi együttműködés, regionális katonai együttműködés /többnemzeti szárazföldi haderő -MLF, Tisza zászlóalj/, illetve magyarországi NATO elemek), két- és többoldalú védelempolitikai együttműködéseknel, illetve szövetségi programoknál (Pooling & Sharing; Smart Defence, stb.) Fontos intellektuális kihívásnak tekintjük az 1995. évi, kétkötetes *Hadtudományi Lexikon megújítását, egy korszerű hadtudományi enciklopédia* kidolgozását. Misszióknak tekintjük az MTA katonai akadémikusok akadémiai székhelyükön közkinccsá tételét, valamint a

hadtudomány kiemelkedő nemzetközi klasszikusai még magyar nyelvre le nem fordított munkáinak megjelentetését.

A fenti körülmények alapján a HAKO teljesíteni tudja a „nemzetközi minőség” egyetemi követelményeit, hiszen globális, tágabb európai és regionális dimenziókban is végez kutatásokat.

II. KUTATÁSI PRIORITÁSOK A HADTUDOMÁNYOKBAN

1. Hadelmélet és hadviselés

A kollégium az egyik legfontosabb kutatási iránynak és prioritásnak a hadelmélet és a hadviselés, mint a hadtudomány „magjának” kutatását tartja. Bár a sorrendiséget nem lehet vitatni (hiszen minden kutatási, fejlesztési és innovációs tevékenységet a haderő „élesben” történő alkalmazása, vagyis a győzelem kivívása, a siker elérése határozza meg), azonban a kutatási kérdések levezetése, illetőleg megalapozása sokféleképpen történhet, amelyben a kutatóhelyek, - csoportok és műhelyek teljes szabadságot élveznek.³ Bár a hadviselés kérdéseit a nemzetközi biztonsági környezetből és az új katonai kihívásokból, veszélyekből és fenyegetettségekből kell levezetni,ⁱⁱⁱ a hadtudományi kutatásoknál támaszkodni kívánunk az EKT Nemzetközi Tanulmányok Kollégiumának eredményeire, vizsgálati következtetéseire.

A hadelmélet, valamint a hadviselés kutatása az elmúlt másfél évtizedben az „új” háborúk és katonai konfliktusok megváltozott jellegére, formáira, „keveredésére” irányult.^{iv} Az új évezredben olyan új biztonsági veszélyek és fenyegetések jelentek meg, amelyek természetesen magukkal hozták a hadelméleti kutatások tematikájának változását, vizsgálati körének szélesedését. Bár a főerőkifejtést továbbra is a fegyveres küzdelem fajtáinak, eszközeinek és eljárásainak gyors és dinamikus változásának megértésére, az új harcjeljárások és módszerek kutatására kellett összpontosítani, a hadelméleti kutatásoknak számos olyan multidiszciplináris kutatást igénylő kérdéseket kellett tárgyalni, amelyek kutatásában a kezdeményező a hadművészet elmélete volt.⁴ Különösen így van ez a 2014-es

³ A hadtudományi kutatások kapcsán visszatérő viták vannak a hadtudomány interdiszciplináris jellegéről, a civil és katonai diszciplinák viszonyáról, a „tisztá” katonai kísérleti és az alkalmazott tudományi módszerekről. Legutoljára 2013/14-ben folyt egy jelentős vita, amikor az MTA IX. Osztály keretében működő Hadtudományi Bizottság – kapcsolódva az MTA tárgykörben végzett felülvizsgálatához - áttekintette és a mai követelményeknek megfelelően *módosította a hadtudomány belső struktúráját, tartalmi és szerkezeti kapcsolódásait*

⁴ A technikai és technológiai fejlődéssel megváltozott a hadviselés hardver rendszere (pilóta nélküli harceszközök, robottechnológia, új generációs információ-technológiai eszközök, stb), amely *átalakította a katonai vezetés elméletét és gyakorlatát is*. Erre példa lehet az információs műveletek, a hálózatközpontú hadviselés elmélete. Azonban nemcsak a haderő szoftver rendszere változott meg, hiszen a kutatásokba bekapcsolódtak a társadalomtudományok, a jogtudomány (tömeges migráció), a katonai egészségügy, a jó kormányzás és a civil társadalom építésével foglalkozó tudományterületek, a média és a tömegkommunikáció

ukrán válságtól kezdve, amikor az orosz beavatkozást a szakirodalom már egyértelműen a hibrid háború kategóriájába sorolta.

A gyorsan változó biztonsági környezetben nemcsak a katonai vezetés, hanem a nemzeti kormányok és a szövetségi vezetések is *azonnali válaszokat várnak* az új veszélyekre és fenyegetésekre, amelyeket többé nem lehet csak katonai eszközökkel kezelni. Ma már nemcsak békétámogató műveletekben (pl. Afganisztán) van szükség a civil és katonai együttműködésre, a fegyveres erők, rendvédelmi szervek és nemzetbiztonsági szolgálatok együttes tevékenységére, hanem az európai válsághelyzetek (pl. migráció) kezelésében is. A modern hadelméletnek már a nem katonai tényezőkkel és aktorokkal is számolni kell, amely közelebb viszi a hadművészet „kemény magját” a közös civil kutatásokhoz. Az országvédelmi feladatok tervezésébe már be kell vonni a kormányzati, önkormányzati, és BM-szerveket is, amely új kihívások elé állítja a hadelméleti kutatásokat. A hadművészeknek már nemcsak a fegyveres küzdelem objektív törvényszerűségeit kell ismerni, nem elég már a hadügy jövőjét tudományosan előrelátni, a kutatásoknak ki kell terjedni a „joint” (katona- rendőr- civil) tervezésre és tevékenységre is. Ez pedig felerősíti a katonai vezetőképzéssel szemben támasztott követelményeket, új koncepciók, megoldások és módszerek bevezetésének szükségességét.

Az új biztonsági helyzetben a hadelméleti kutatásoknak nemcsak a saját elméleti koncepcióinak és módszertanának megújítására kell törekedni, hanem be kell tudni fogadnia a *multidiszciplináris megközelítést, a közös kutatásokat, a vezető szerep esetenkénti átengedését* az együttműködő partnereknek (rendőrség, kormányzati és államigazgatási szervezetek, stb.), civil szervezeteknek vagy gazdasági szereplőknek. A magyarországi migrációs és terrorfenyegetés körülményei között *előtérbe kell helyezni a haderő-szervezési és mozgósítási kutatásokat*, a szervezeti átalakítások miatt (a HM Védelmi Hivatal várható megszűnése, beillesztése a HM-be) pedig újra prioritást kell adni a *honvédelmi igazgatási kérdések* kutatásainak. Az ország teljes értékű honvédelméhez (katonai védelem, rendvédelem, katasztrófavédelem, gazdaságvédelem, terrorelleni védelem) meghatározó fontosságú a kormányzati rendszer, a társadalom és a gazdaság – akár *béke, válság vagy különleges jogrendi időszakban* történő – honvédelmi célú felkészítése, az egységes nemzeti vezetési és irányítási rendszer kialakítása, az önkormányzatok és a lakosság teljes körű bevonása.

A hadelméletnek azonban nemcsak az új típusú veszélyhelyzetek legjobb szervezeti, tevékenységi, vezetési és minden oldalú biztosítási kérdéseit kell vizsgálni, hanem követni kell az egyetemes hadviselés elméletének és gyakorlatának változásait. Az ilyen típusú kutatásokat igényli a hadművészet belső fejlődése, de megköveteli a Magyar Honvédség műveletekben, válsághelyzetekben való alkalmazása is. 2016 februárjában 844 fő szolgált három kontinensen, 13 országban, míg Magyarországon 103 fő volt készenlétben NATO Reagáló Erő (NRF) bevetési feladataira, illetve 716 fő állt szolgálatban a V4 EU Harccsoport

(EU BG) részeként.^v A honvédség műveleti erőinek szolgálata 53%-ban az EU-t, 33%-ban a NATO-t és 6%-ban az ENSZ feladatait támogatta, 8%-os nagyságban pedig hozzájárulást jelent az ISIS elleni nemzetközi harchoz (OIR). A kutatásokat azonban össze kell kapcsolni a Rendészettudományi Kollégium által szervezett rendőri békefenntartási, valamint civil válságkezelési vizsgálatokkal, hogy átfogó, nemzeti szintű eredményeket és komplex felhasználási tapasztalatokat kapjunk.^{vi} Tekintettel az egyes katonai erők (pl. különleges műveleti csoportok) kinetikus műveletekben való alkalmazási követelményeire, a hadelméletnek nemzetközi vonatkozásban továbbra is folytatni kell a hadviselés új formáinak, eljárásainak, módszereinek tanulmányozását is, különösen *az aszimmetrikus és hibrid hadviselést*.

A 2001. szeptember 11-i akciókat követően a nemzetközi és hazai szakirodalom *az új típusú háborúk, 4. generációs hadviselés, az aszimmetrikus- és hibrid hadviselés kutatása* felé fordult.^{vii} Az aszimmetrikus hadviselés⁵ különböző aspektusainak esettanulmányokon keresztül történő kutatása azért fontos, mert feltételez egy többdimenziós, de az állami irányítás alól kikerült olyan területet, ahol az akciók bekövetkezhetnek. A „több szervezet” már előre jelzi a hadszíntér, a békeműveleti vagy az alkalmazási terület sokszereplős voltát, nemcsak az ellenfél és ellenség okán, hanem a nemzetközi szervezetek, a nem állami szervezetek és a különböző ellenálló, terrorista vagy egyéb csoportok jelenléte miatt. A műveletek széles tárházának eljárásai kerülhetnek alkalmazásra számos szereplőtől, többféle jogi, katonai vagy nem katonai megközelítésben. Jelen lehet terrorista csoport a robbantásos módszereivel, az ellenállók hasonló eljárásokkal, a pszichológiai hadviselést és információs hadviselést folytató erők, az adott ország (országok) fegyveres erői, biztonsági szolgálatai, a különböző ellenálló, felkelő csoportok, az irreguláris erők csapatai, valamint a szervezetek. Ha a megfelelő koordináció létrejött, a folyamatos, „ezer tűszúrás” elve alapján *direkt, indirekt katonai és nem katonai akciókkal* kívánják céljukat megvalósítani. A politikai cél pedig egyértelműen az akarat megtörése, az ellenség gyengítése lesz, hogy a megszállók, az elnyomók, vagy lázadók feladják céljaikat, lehetővé váljon a saját akarat érvényesítése. *A hadművészet vezető területe a nagy háborúk megszűnése után a harcászati (taktikai) szint lett.* A siker a harcászati „kis győzelmek” összege, amelynek eredménye akár nagystratégiai győzelem is lehet. Magyar szempontból ezért is különösen fontos (a szomszédság okán) az orosz– ukrán katonai konfliktus tanulmányozása, a helyzet folyamatos értékelése, illetve a szíriai válság elemzése. Ezen kívül a hadelméleti kutatásoknak ki kell terjedni más konfliktuszónák értékelésére, az MH szempontjából fontos „ország-elemzések” készítésére, az aszimmetrikus és hibrid hadviselés megjelenési formáinak kutatására. A vizsgálatok témája lehet még más jelenkori fegyveres konfliktusok és háborúk jellemzőinek Magyar Honvédség

⁵ Az aszimmetrikus hadviselés (4. generációs (4G) hadviselés) gyűjtőfogalom, amely tartalmazza: a felkelés ellenes műveleteket (COIN); a gerilla-hadviselést; az intifádát; a partizán- mozgalmat; a drogellenes műveleteket; a szervezett bűnözők elleni műveleteket; a hadszíntéren levő terrorszervezet által, a megszállók ellen elkövetett terrorista típusú akciók elleni védelmet és küzdelmet; az ellenállók eljárásait, módszereit; a pénzügyi, gazdasági, kiber- és nyomásgyakorló műveleteket; a pszichológia műveleteket; a CIMIC műveleteket; a stabilizációs műveleteket; az információs hadviselés műveleteket és a belbiztonsági erők műveleteit.

részére levonható katonai tapasztalatok (hard) szempontjából történő feldolgozása, továbbá a polgári (soft) módszerek és eljárások beépítése az oktatásba és kiképzésbe.⁶

2. Stratégiakészítés és védelmi tervezés

Magyarország egy többszörösen, szövetségi rendszerekkel lefedett nemzetközi térben helyezkedik el. *A biztonsági környezet változására, az új típusú kihívásokra, veszélyekre és fenyegetésekre nem csak egyedül, hanem szövetségesekkel együtt lehet és kell felkészülni.* A gyorsan változó biztonsági helyzet azonban megköveteli Magyarország biztonságáról, védelméről szóló *stratégiai dokumentumok, jogszabályok és tervek felülvizsgálatát.* Bár a jelenleg érvényben lévő stratégiák 2012-ben születtek (nemzeti biztonsági stratégia, nemzeti katonai stratégia), a 2015. évi migrációs válság és terrorveszély szükségessé teszik a dokumentumok felülvizsgálatát és pontosítását. Napjaink és a jövő kihívásai között számon tartani kell azokat a veszélyeket és fenyegetéseket, amelyek érinthetik Magyarország komplex biztonságát, függetlenül azok keletkezési helyétől vagy típusától. A kutatási témakörön belül kiemelt figyelmet kell fordítani az *MH haditechnikai modernizációjának, a képességfejlesztésnek,* elsősorban az erők és eszközök alkalmazásának hatékonysága, az elrettentő erő fejlesztése, a túlélési-, megújulási képesség erősítése, valamint a nemzetközi együttműködési képesség fenntartása érdekében.

A stratégiák felülvizsgálatát egy időben kell végezni a HM tervezési rendszerének megújításával. A 38/ 2012. sz. kormányrendelet alapján a kutatásoknak támogatni kell az új szakpolitikai stratégia /tízéves terv/ (2017-2026) összeállítását, a középtávú szakmai programok (2017-2020) elkészítését. A középtávú tervezésnél a kutatásoknak elő kell segíteni a haditechnikai modernizációt [nemzeti helikopterképesség megteremtése, folyó fejlesztési programok (gépjárműbeszerzés, tábori vezetési képesség létrehozása, radarrendszer fejlesztése, Gripen-lízing) továbbvitele, zászlóaljharccsoport-képességek kialakítása és a lövészkatona 2020 egyéni harc felszerelés fejlesztését].

3. A Magyar Honvédség jövőképe 2025

Az országot, a haderőt érintő hatások, kihívások és veszélyek hatékony kezelése érdekében mindenkor készültek elgondolások a haderő jövőbeni fejlesztésére. A 2025-re készülő haderő vízió nem nélkülözheti a kutatásokat, hogy a kormány által majd jóváhagyandó magyar fegyveres erő mindenkor megfeleljen a várható biztonsági helyzetnek,

⁶ Javasolt területek: a szövetséges részéről elkövetett támadás saját erőink ellen (GOB), belső vagy „Janus arcú támadás”; Improvizált robbanó eszközök (IED) elleni védelem; - Pszichológiai hadviselés (PSYOPS) a hibrid műveletekben; Civil katonai együttműködés (CIMIC) kérdései; Csapatok védelme (FP); Kibertámadások elleni védelem; Kulturális antropológia.

a számításokat megalapozó scenárióknak, nemzetközi és hazai politikai, valamint katonai stratégiai követelményeknek, a kor technikai fejlettségének, a mindenkori pénzügyi lehetőségeknek megfelelően. A haderő meg nem kerülhető átfegyverzése miatt szükség lesz a 10 éves távon túlmutató hosszabb távú (2030- 2040) fejlesztési elképzelések kidolgozására is.

Nem kétséges, hogy a kutatások során kihívást fog jelenteni a veszélyek feltérképezése (fontosnak tartjuk e szakaszban a Katonai Nemzetbiztonsági Szolgálat, valamint az Információs Hivatallal való kooperációt), a lehetséges (várhatóan rendelkezésre álló) erőforrások méretezését, más kormányzati fejlesztési irányokkal és prioritásokkal való harmonizálást, és az egyes elemek egymáshoz való viszonyának pozicionálását. Az egyes fegyvernemek, szakcsapatok, haderőnemek kinetikus és nem-kinetikus képességfejlesztései, az egyéni és kollektív túlélőképesség növelése, a folyamatos vezetői és irányítási rendszerének fenntartása, az önellátás és a megújulás képességein túl számos fejlesztési/fejlesztendő terület azonosítható, melyek számbavételével már csak az okozhat nagyobb nehézséget, megoldandó kutatási problémát, hogy ezek milyen logikai rend, milyen egymásutánságban valósuljanak meg.

4. Honvédelem és jó kormányzás

Napjainkban az erőszak monopóliuma az államot illeti meg kül- (honvédelem) és belbiztonság (rendvédelem) vonatkozásában egyaránt. Az erőszak monopóliuma nem csupán a had- és rendvédelmi erők alkalmazására vonatkozik, hanem azok vezetés-irányítására, fenntartására és fejlesztésére, finanszírozására, személyi állományának toborzására, képzésére, a szükséges anyagi források megteremtésére és a technikai fejlesztések megvalósítására is.

A honvédelmi képesség megléte elválaszthatatlan az állam lététől, működésétől. Az állam érdekérvényesítő rendszerében, a fizikai erő alkalmazásának eszköztárában nincs más, hatékonyabb pusztító vagy védekező erő, mint a fegyveres erők. Ugyanakkor az állam feladata a honvédelmi képesség fenntartása és fejlesztése is. A politika által megjelölt célok eléréséhez két létfontosságú tényező, a jogi környezet és az erőforrások (humán és reál) harmonizált biztosítása szükséges. E három összetevő szinkronja a külső, kormányzati/állami feltétele a haderő alapfeladatainak, így az országvédelem megvalósításának is.

Az ország önvédelmi, érdekérvényesítő képességének meghatározó eleme a haderő helyzete, és a társadalom viszonyulása a honvédelmi feladatokhoz. Az állam, a politika által kijelölt célok és a jogszabályokban biztosított mozgástér, valamint az anyagi erőforrások rendelkezésre bocsátásán túl a siker záloga az ember, a nemzetvédelmi humán tőke. A társadalmi munkamegosztás alapján a közösség egy része felvállalja, hogy ellátja a védelmi

feladatokat a többség irányítása mellett, akaratának érvényesítése érdekében. De a haderők békelétszáma, színvonala, elhelyezkedése nem minden esetben elegendő a fizikai biztonság fenntartására, a szuverenitás védelmére. Rég- és közelmúlt, közelebbi és távolabbi konfliktusai azt bizonyítják, hogy a hon védelmének ügye össznemzeti ügy, nem csak az elérendő célok meghatározása, a jogszabályi mozgástér biztosítása szükséges, hanem az anyagi javakon kívül a cselekvésre képes, azt akaró állampolgárok is. Ezeket a tényezőket vizsgálja az Átfogó Védelmi Jelentés /Index, amely részét képezi a Jó Állam kutatásoknak.^{viii}

A Jó Állam Jelentés/ Index 2015-ös bemutatása után célszerű *egy részletes honvédelmi mérési eszközrendszer kidolgozása*, majd ennek alapján az állam honvédelmi funkciói mérésének rendszeres megoldása. Bár az Átfogó Védelmi Jelentés / Index elméleti alapjainak kidolgozása folyamatban van a HHK-án, az ÁVJ/I elkészítése (mutatók feltöltése, az indexálás, a jelentés összeállítása) – a hadtudományi kollégium megítélése szerint – nem igényli a HM/ HVK támogatását, főként input információk biztosítása szempontjából.

Az *Átfogó Védelmi Jelentés /Index* új megközelítésben, új módszerek alkalmazásával, nyilvános módon fogja majd bemutatni a haderő, a honvédelem rendszerét, valamint képességeit úgy, hogy az egyes mutatókat *nemzetközi összehasonlításban is* értelmezi. A bázisévnek a kutatások a 2014-es évet fogják tekinteni, és a mindenkori előző évhez viszonyítva mutatják be folyamatosan a változásokat. A jelentés számba veszi majd a kormányzat által megjelölt célok eléréséhez biztosított jogi mozgásteret és erőforrásokat is. A tervek szerint az ÁVJ tartalmazni fogja valamennyi erőforrást, beleértve a humán erőforrásokat is. A humán tőke nem homogén kategória, nem csak az (aktív) Magyar Honvédséget, de a tartalékos rendszert, a potenciális tartalékokat (életkor alapján!) is megjeleníti. A humán erőforrás-gazdálkodás kategóriái különböző módon, erővel és képzettségi szinten kötődnek a védelmi képességhez. Kihívást jelent a jelentés fejlesztése során az ország védelemgazdaság rendszerének, hadiiparának (Irinnyi Terv) bemutatása, mérhetővé tétele, operacionalizálása és a keletkezett eredmények minősítése.

5. Országvédelem

A közelmúlt biztonsági történései (ukrán válság, az ISIS fenyegetés, a migrációs nyomás) *új helyzet elé állították Magyarországot*. Szövetségi tagként részt kell venni a NATO és EU kezdeményezésekben, feladatokban és programokban, ugyanakkor egyes feladatokat (pl. a schengeni külső határ vagy a magyar határ védelme) önállóan is meg kell oldani. Mivel Magyarország is része lett a veszélyhelyzeti tervezésnek, továbbá várhatóan nem enyhülő migrációs nyomásnak van kitéve, *ki kell dolgozni az országvédelem új forгатókönyveit, a határvédelem lehetséges megoldásait, a szövetségi együttműködés ország területén belüli politikai, jogi és gyakorlati megvalósulási módjait*. A gyorsan változó biztonságpolitikai helyzetben eminens érdek a biztonságpolitikai ismeretek megújítása, amely

nemcsak a nemzetközi elméleti ismeretek és a hazai gyakorlati tapasztalatok kutatását jelenti, hanem magában foglalja a nemzetközi közszolgálati oktatásban és védelmi igazgatási rendszerben nélkülözhetetlen gyakorlati készségek elsajátítását, az ezekhez szükséges tananyag és módszertan kidolgozását, fejlesztését, a nemzetközi tapasztalatok adaptálását. Az „országvédelem” kutatási prioritás kapcsolódik a nemzetközi biztonsági környezet értékeléséhez, fontos célja a migráció és határvédelem összefüggéseinek, új feladatainak kidolgozása, az ország katonai védelme új koncepciója kialakításához való hozzájárulás, valamint a nemzetközi képzésben résztvevő hallgatók és a védelmi közigazgatás szakemberek felkészítése.⁷ A kutatási feladatok az IFT első felére koncentrálódnak, hiszen a kutatási eredmények fogják alkotni az egyetemi és közigazgatási képzés tananyagának megújítását. Az elemzések multidiszciplinárisak lesznek: egyrészt vizsgálják az Európai Unió biztonság- és védelempolitikai kihívásait, a formálódó uniós válaszokat, szakpolitikákat, a működés nemzeti szempontból is hasznosítható tapasztalatait, másrészt felölelik napjainkban formálódó modern NATO kollektív védelem elméleti (konceptiók, tervezés, képesség-fejlesztés) és gyakorlati kérdéseinek (interoperabilitás, gyakorlatok, koalíciós vezetés) kutatását is.

Mivel az EU és Magyarország legnagyobb biztonsági fenyegetettsége 2015-ben a menekült és migrációs hullám volt, és ez a veszély várhatóan nem fog gyorsan megszűnni, a kutatások áttekintik az EU migrációs és menekültügyi helyzetét, szakpolitikáját, az egyes nemzetállami megoldásokat, az EU egységét fenyegető veszélyeket, részletesen vizsgálja az egyes uniós javaslatokat. A kutatási irány nemzeti „lába” a határrendészet és határvédelem összefüggéseit kutatja, „mérétezi” a szükséges hazai határrendészeti, migrációs, igazságügyi, honvédségi kapacitásrendszerét, javaslatokat tesz a helyzet javítására. A kollégium kiemelt figyelmet fordít majd a balkáni menekült- és migrációs irány tanulmányozására. A kutatásokat a HAKO a hazai (ORFK, BM Bevándorlási és Állampolgársági Hivatal, nemzetbiztonsági szolgálatok), valamint az uniós szervezetek (mint pl. az Európai Ürügynökség /ESA/ munkatársainak bevonásával folytatja.

Az ország katonai védelmének hazai vonatkozásait a HAKO önálló munkacsoportban (HVK munkatársai, NKE HHK oktatói) tervezi, amely a kollektív védelem magyarországi kérdéseivel foglalkozik történeti és modern felfogásban egyaránt. A vizsgálatoknak részét képezi az országvédelem hidegháború alatti elmélete és gyakorlata, a NATO tagság előtti időszak (az ún. „körkörös védelem doktrínája), illetve a walesi és a jövőbeni varsói csúcspólis követelményeinek értékelése. A kutatások áttekintik a nemzeti jogalkotást (különleges jogrend) kollektív védelmi szempontból, javaslatot tesznek a területvédelmi kérdések megoldására, a „hadszíntéri” fejlesztésekre, az önkéntes védelmi tartalékos rendszer

⁷ A kutatási feladatok végrehajtására megalakulás alatt van a NETK-en egy *Országvédelmi Kutatóműhely* (OVKM a NATO Kutató Műhely bázisán), amely a kar illetékes oktatóit, az SVKK témában illetékes munkatársait, az NKE Hadtudományi és Rendészettudományi Doktori Iskolák doktoranduszait, valamint a projekt külső tagjait (HVK, BM BÁH, ORFK) fogja össze. A kutatások során elsődlegesen az országvédelemről hasonlóan gondolkodó országok egyetemi és kutatóközpontjaival célszerű együttműködni (ez egyébként jótékony hatással lehet a V4 országok együttműködésére is), de állandó partnerséget szeretnének a szervezők az Európai Biztonsági és Védelmi Akadémiával (ESDC), NATO Védelmi Akadémiával (Róma), illetve a George C. Marshall European Center for Security Studies (Garmish-Partenkirchen) kutatóival.

továbbfejlesztésére, illetve a koalíciós és nemzeti vezetés problémáinak megoldására. Külön vizsgálati szempont lesz a honvédelem és társadalom kapcsolatrendszerének fejlesztésének lehetőségei.

6. Humán és személyügyi munka

A humánerőforrás-gazdálkodás, a korszerű követelményeknek megfelelő személyi állomány biztosítása világszerte a védelmi célú társadalomtudományi kutatások középpontjában van. Az önkéntes haderő 2004. évi bevezetése Magyarországon is központi kérdéssé tette a humán kérdések kutatását,^{ix} a 2011-ben megfogalmazott új humán szakpolitika értékelését és elemzését.

Új kihívásként jelent meg a katonai pálya közszolgálati hivatásrendként való megjelenése, a munkaerőpiaci elfogadottság, a kereslet, fizetés és juttatások különbözősége az állami alkalmazás és a piaci szektor között. A humán erőforrás helyzetét tovább alakították a motivációs lehetőségek korlátai, valamint az idő múltával a társadalom és a honvédelem közötti egyre növekvő távolság. A humán és személyügyi kutatásoknak az új humánkonceptió jelenleg kidolgozás alatt álló elemeire kell koncentrálni, hogy minél előbb megnyugtató válaszokat tudjunk adni a katonai hivatás és szolgálat hosszú távú attraktivitásával kapcsolatos kérdésekre.

Mindezek alapján *kutatási területként* a versenyképes megtartóerő, kiszámítható életpálya vizsgálata, a hivatásrendi átjárhatóság, tudás és tapasztalat transzfer lehetőségei, a motivációs eszközök kombinációja, a gender kérdések, és az ÁVJ/I-hez kapcsolódó mérési lehetőségek szerepelnek.

7. Nemzetközi válságkezelés és békefenntartás

A nemzetközi válságkezelés és a békefenntartás⁸ a hidegháború után az egész világon, így Magyarországon is „átrajzolta” a kül-, biztonság- és védelempolitikát, a haderő-átalakítást, a kiképzést és felkészítést, valamint a katonai élet mindennapjait. *Az elmúlt huszonöt évben a magyar haderő óriási utat tett meg a statikus országvédelemtől a nemzetközi feladatokban való aktív szerepvállalásig.* Ez nemcsak magyar jelenség,

⁸ Bár a tanulmányban – az ENSZ terminológiához és a magyar jogszabályok „szövegezéséhez” hasonlóan – a *békefenntartás* szakkifejezést használjuk, de tartalmilag ide értjük a békeműveletek legszélesebb körét: a konfliktus-megelőzést, a békefenntartást, a béketeremtést, a békeépítést és a humanitárius műveleteket.

összefüggésben van a hidegháború befejezésével, a nemzetközi biztonsági környezet változásával, Magyarország nemzetközi szervezeti tagságából fakadó követelményekkel.⁹

A változások azonban tovább folytatódnak, hiszen a NATO Afganisztán és Ukrajna után a műveleti szövetségből egyre inkább készenléti szervezetté alakul át, amely folyamatban nagy szerepet játszik a *kollektív védelem újbóli megerősítése*. Az ukrán válság hatására Magyarország megint a „frontvonalba” került: amíg a régi világban a Varsói Szerződés nyugati határán a támadó doktrínához szolgáltunk geostratégiai kiinduló területként, ma a NATO keleti határán részeivé válhatunk a szövetség új „hidegháborús” intézkedéseinek. Miközben az Észak-atlanti Szövetség békeműveleti aktivitása csökken, az Európai Unió és új afrikai műveletek indításával (Mali, Közép-afrikai Köztársaság) tovább erősíti jelenlétét a fekete kontinensen, az ENSZ pedig a jelenlegi missziós ambíciószintjének (25-30 politikai, békeépítési és békefenntartási művelet) fenntartására törekszik.^x

A nemzetközi szakirodalom előrejelzései szerint a világ békefenntartási aktivitása a jövőben sem fog változni, *Közép-Ázsia, Közel-Kelet és Afrika földrajzi tengely* mentén húzódó katonai konfliktusok, polgárháborúk, a terrorizmus és az erősödő bizonytalanság még sokáig ad feladatot a nemzetközi közösségnek. Nem is szólva arról, hogy az új biztonsági kihívások, kockázatok és fenyegetettségek (kiberbiztonság, rakétavédelem, energiabiztonság, kalózkodás, stb.) elleni harcot sokszor „átszövi” (mint például az ukrajnai és szíriai válság esetében) a hagyományos fenyegetések elleni fellépés tradicionális katonai erővel történő fellépés követelménye. Új követelményeket jelentenek a fegyveres erők számára *az európai tömeges migráció kezelésében felmerülő feladatok*, a belső biztonság fenntartása érdekében végzett támogatási feladatok.

Az ISAF kivonásával, a balkáni katonai missziók szerepének ártértékelődésével, a hagyományos és új típusú válságok egy időben történő kezelésével, valamint a magyar politika átalakulásával (globális nyitás külpolitikája)¹⁰ új helyzet alakult ki, amelyre a honvédelmi kormányzatnak is reagálni kell. A kormány 2014. évi újjáalakulásakor a miniszterelnök már feladatot szabott, mely szerint meg kell találni „a magyar honvédelem és honvédség helyét a 21. századi nemzetközi együttműködési rendszerekben”.¹¹ A Magyar Honvédség határbiztosítási feladatokba való bevonása (amely várhatóan tartós lesz) tovább növeli a haderővel szemben támasztott követelményeket szervezeti, vezetési, működési, logisztikai és kiképzési szempontból, amely szükségessé teszi a *nemzetközi békefenntartás és*

⁹ Magyarország az EBESZ-nek 1975. augusztus 01-től, az ENSZ-nek 1955. december 14-től, a NATO-nak 1999. március 12-től, az EU-nak pedig 2004. május 01-től tagja. Ezen kívül hazánk számos más nemzetközi szervezetnek tagja és közreműködője, de a katonai, rendőri és civil békefenntartási feladatok elsősorban az ENSZ, NATO, EU és EBESZ-tagsággal vannak összefüggésben.

¹⁰ Magyar külpolitika az uniós elnökség után. Külügyminisztérium, 2011. III. fejezet

¹¹ Néppárti kormányzás, a nagy tettek korszaka jön. 2014. június 6. <http://www.kormany.hu/hu/a-miniszterelnok/hirek/nepparti-kormanyzas-a-nagy-tettek-korszaka-jon> (2013. június 7)

a hazai „békefenntartás” feladatainak közös szempontú elemzését, a hazai viszonyokra történő hatások újbóli feltérképezését.

Emellett tovább kell folytatni az új típusú műveleti környezet sajátosságainak és hatásainak feltárását, a tapasztalatok feldolgozását, a szükséges doktrinális válaszok megtalálását, valamint a válságkezelési és békefenntartási tapasztalatok beépítését az országvédelem, a nemzetközi békefenntartás és a kollektív védelem feladatköreibe.

8. Hadtörténelem, hagyományőrzés, civil-katonai kapcsolatok

A magyar katonai gondolkodásban, az oktatásban, a képzésben mindenkor fontos helyet foglalt el a hadtörténelem meghatározó eseményeinek bemutatása, a tapasztalatok feldolgozása, példák és példaképek bemutatása, katonai értékek megjelenítése. Az új biztonsági környezet megkívánja, hogy e tudás, tapasztalat és értékrend beépüljön a honvédelem megújítását célzó új hazafias programokba.

A társadalom és a haderő kapcsolatának egyik speciális eleme a hagyományőrzés, mely koroktól, fegyver- és haderőnemektől függetlenül szélesebb társadalmi csoportot tud megszólítani, vagy aktív szereplőként bevonni. De a hazafias-honvédelmi előképzés gyakorlati ismeretek elsajátítására is alkalmas, amely adott helyzetekben növelheti az ország biztonságát, hozzájárulhat az erőforrások mobilizálásához, vezetés-irányítás- működés feltételeinek javításához. A haderő és a társadalom kapcsolatának szorosabbá fűzése (békében és válsághelyzetekben) egyaránt alkalmas a hagyományőrzésre és honvédelmi ismeretek növelésére, szabadidős tevékenység szervezésére. Olyan új kutatási témákat kell meghatározni, amelyek növelik a problémakör megoldási lehetőségeit.

A Magyar Honvédségnek kezdeményezően kell fellépni a civil-katonai kapcsolatok javítása érdekében, amely azonban nem nélkülözheti a kormányzati támogatást, a honvédelem fejlesztését hatékonyan segítő rendszerek kialakítását, a szükséges erőforrások támogatását. A hadtudományokhoz kapcsolódó határterületeken végzett kutatások hozzájárulhatnak megalapozott döntésekhez, a régóta megfogalmazott társadalmi igények kielégítéséhez.

III. INTERDISZCIPLINÁRIS KUTATÁSOK

1. A terrorizmus elleni harc feladatai

A nemzetközi terrorizmus elleni küzdelem a világban bekövetkezett gyors politikai, demográfiai, gazdasági és katonai események, valamint geopolitikai - geostratégiai változások egyenes következményeként alakult ki, amelyet az USA elleni 2001. szeptember 11-i támadás indított. *Ma a terrorizmus elleni harc fókuszában az Iszlám Állam (IÁ), a Boko Haram, az al Shabaab, valamint a „rég” ellenség, az al-Kaida terrorszervezet áll.*^{xi} Az elmúlt évek fanatikus vallási merényletei miatt is a jövőben nagyobb figyelmet kell fordítani a vallási, főként iszlám indíttatású terrorizmus kutatására. A siker érdekében új, jobban felkészült erők, új és hatékonyabb eszközök, új és sikerebb harci eljárásokra van szükség a nemzetközi terrorizmus elleni küzdelemben. Ebben a küzdelemben a katonai erőknek, a rendvédelmi erőknek és a nemzetbiztonsági szolgálatoknak nagy szerepe van. Fontos multidiszciplináris kutatási témaként értékeli a HAKO a terrorista csoportok tevékenysége gazdasági és pénzügyi biztosításának vizsgálatát is, még ha a források egy része bűncselekményekből is származik.¹²

Az iszlám nemzetközi terrorista csoportok kutatása azért is fontos, mert a terroristák a nyugati kultúrkörből eltérő gondolkodásmódot képviselnek a célok és a harc kapcsán. Míg a nyugati világ a polgári lakosság, a nők, a civil infrastruktúra elleni támadásoktól tartózkodik, „kemény célokat” csak az ellenséges erők és fegyverek (harckocsik, lövegek, repülőgépek) képezik, addig a terroristák szemléletében a polgári lakosság, a védtelenek a legkönnyebben megtámadhatóak, és igazán sikerrel kecsegtető célpontok. A terrorizmus ilyen „soft” megközelítése rendkívül széles (politikai, jogi, történeti, civilizációs, vallási, stb.) multidiszciplináris kutatásokra ad lehetőséget.¹³

A nemzetközi terrorizmus elleni harc nem lehet egyetlen vagy néhány állam feladata, mivel korunk terrorizmusa számos államra, térségre és régióra kiterjed, az Iszlám Állam nemzetközi terrorszervezet pedig már esetenként az egész fejlett világot fenyegeti. Korunk terrorizmusa elleni eredményes harc csak a rendelkezésre álló nemzeti és nemzetközi erők koordinált alkalmazásával vagy ad hoc koalíciókban oldható meg. Az elméleti és gyakorlati kutatásoknak a defenzív (anti-terrorizmus) és az offenzív (kontra-terrorizmus) módszerek vizsgálatára is ki kell terjedni. A kutatási eredményeket be kell építeni a kormányzati szakpolitikákba, a katonai, rendvédelmi és nemzetbiztonsági erők kiképzésébe, a lakosság általános felkészítésébe.

¹² Emberrablásokból befolyó váltságdíjak, adók beszedése, nemzetközi műkincs- és emberkereskedelem, fegyver- és kőolaj-kereskedelem

¹³ Ennek jó kutatóműhelye lehet a Nemzetbiztonsági Intézet és a Hadtudományi és Honvéd Tisztképző Kar oktatóiból 2016. 02. 01-én megalakult *Szélsőségek, vallási szélsőségek Kutatócsoport*, amelyhez a szervezők várják a szakértői csatlakozásokat az egyetem teljes intézményi rendszeréből.

2. Kiberháború és katonai kibervédelem

A kibertér, azaz a mindennapjainkban használt infokommunikációs eszközök, számítógépek és számítógép-hálózatok alkotta tér nélkülözhetetlenné vált az államok működésében, a társadalmak és emberek életében. Napjainkban a kiber veszélyek és fenyegetések kezelése koordinált fellépést kíván az államoktól és nemzetközi szervezetektől, átfogó együttműködési struktúrák kiépítését igényli. Ma a kibertér biztonsága összemérhető a politikai, gazdasági vagy akár a katonai biztonsággal, a kiberképességek a kemény erő részét képezik.

Mivel a kibertér, illetve az abban működő eszközök jelentős szerepet játszanak a katonai vezetésben, a különböző katonai tevékenységek és funkciók ellátásában (vezetés, tervezés, irányítás, logisztika, műveletek támogatása, stb.) a kibertér működési zavarai komoly kihatással lehetnek ezekre a folyamatokra és funkciókra. Ugyanez igaz egy ország biztonságának minden egyes szegmensére is, különösen a kritikus infrastruktúra vonatkozása szempontjából. Ennek megfelelően a kibertérben végrehajtott támadások már nem csak a kibertér korlátozásával és járulékos negatív következményekkel járnak, hanem kihatással vannak az adott ország biztonságának minden elemére.

Az első dokumentált nemzetközi kibertámadásra 2007-ben, az észt-orosz politikai konfliktus idején került sor, amikor vélhetően egy orosz patrióta hackerszervezet tartós támadást indított Észtország (egyébként igen fejlett) információs infrastruktúrája ellen. A balti ország komoly működési zavarokat volt kénytelen elviselni. Ugyanakkor a támadást megelőzően nem volt hadüzenet, és a globalizált informatikai rendszerek miatt azt is nehéz volt bizonyítani, hogy honnan is indultak a támadások.^{xii} Ma Tallinban NATO kibervédelmi kiválósági központ (CCDCoE) működik. Az Észtország elleni támadást követően a NATO megkezdte a katonai kibervédelme szakpolitikai, szervezeti kialakítását, a felmerülő problémák megoldását. Megszületett a NATO kibervédelmi politikája, akcióterv készült, 2012-től pedig teljes kapacitással működik a NATO-szintű számítógép vészhelyzeti reagáló csoport (CERT), amely a védelmi szféra informatikai rendszereinek incidenskezelését végzi.

Nemzeti szinten azonban számos ország doktrínája nem csak kiber védekezést tartalmaz, hanem fenntartja a jogot *a megelőző csapások indítására is*. Ilyen ország az Egyesült Államok, Kína, Észak-Korea, Európában pedig Franciaország, amelynek a katonai doktrínájában a megelőző csapás lehetősége már szerepel, és ezt kiterjesztik a kibertérre is. Ennek ellenére a kiberhadviselés szinte a teljes nemzetközi szabályozás hiányával néz szembe.

Ennek ellenére a hadtudománynak fontos feladata azt vizsgálni, hogy a kiberhadviselés *milyen módon alakítja át* a fegyveres küzdelemről eddig vallott nézeteinket, majd ezzel összefüggésben milyen új elvek és eljárások bevezetése válik szükségessé. Mindezen túl fontos nemzeti érdek a hazai – tudományos kutatásokon alapuló – a kiberhadviselés doktrinális alapjainak lefektetése, a kibervédelem szervezeti hátterének kiépítése. Állandó vizsgálatokat igényel annak *folyamatos értékelése* is, hogy a jelenlegi kibervédelmi szervezetek alkalmasak-e a kiberhadviselés kezelésére, ha nem, akkor pedig milyen szervezetfejlesztés szükséges e feladatok ellátásához. Fontosnak tartjuk annak vizsgálatát is, hogy a magasabb technológiai fejlődés és az infokommunikációs eszközök magasabb fejlettsége magában hordozza-e a magasabb szintű kitettség veszélyét? Mindezeket túl a kibervédelmi kutatásoknak – együttműködve a műszaki kutatásokkal – vizionálni kell az új kiberfegyverek és fegyverrendszerek megjelenését, hadviselésre gyakorolt hatásait, és az ellenük való védelem lehetőségeit is. Külön ki kell térni a terrorizmusban és a nemzetközi terrorizmusban megjelenő információtechnológiai eszközök által jelentett kihívások és veszélyek értékelésére is.

3. Védelmi célú robotikai kutatások

Az elmúlt két évtized technikai-technológiai fejlődése magával hozta a robot technológia robbanásszerű elterjedését a polgári és katonai életben. Ma olyan robot-eszközöket használ minden fejlett hadsereg, amelyek korábban elképzelhetetlenek voltak. A fejlődési trend világos: amíg két évtizeddel ezelőtt csak felderítő-megfigyelő feladatokra alkalmazható pilóta nélküli eszközöket használtak katonai műveletekben, addig ma már akár precíziós csapásmérésre is alkalmas drónok is jelen vannak a különböző műveletekben. A drónok mellett – kis fáziskéséssel - a szárazföldi robotok is megjelentek a hadszíntéren.^{xiii}

Hazánkban már az 1980-as években elkezdődött a pilóta nélküli repülőgépek, mint légi robotok kutatása. Ezt követően a '90-es évek második felében folytatott, alapvetően egyetemi kutatások adtak újabb lendületet a drónok fejlesztésének. Ezek a kutatások nem csak a légi robotok katonai célú alkalmazásait, hanem civil felhasználási lehetőségeit is vizsgálták, több projekt része volt az Európai Unió kutatás-fejlesztési programoknak is. A hazai kutatások kezdetben a védelmi célú robotok műszaki, technikai-technológiai kialakításaira koncentráltak, majd megjelentek a robotok különböző műveleti felhasználási területeit vizsgáló kutatások is.^{xiv}

Mindezeknek megfelelően ma már ezen a területen folyó kutatások is egyre inkább a robottechnikai és technológiai eszközök műveletekben való alkalmazását kutatják. A robotokkal történő felderítés és információszerzés, mint feladat mellett egyre inkább a robotok harcban (csapásmérésben, fegyverek platformjaként való alkalmazása), valamint a különböző támogató katonai feladatokban (logisztika, elektronikai hadviselés, élőerő oltalmazása, egyéb támogató feladatok) való felhasználásának a kutatása kerül előtérbe. Ezek

alapján prognosztizálható a robotok olyan mértékű elterjedése, katonai műveletekben való tömeges alkalmazása, amely felveti vegyes (hibrid) haderő belső viszonyainak (vezetési, irányítási, felelősség-megosztási, stb. kérdések) vizsgálatát is, különösen, amikor a robotok élőerőhöz viszonyított száma és aránya már a robotok javára dől el. Kutatni kell, hogy mennyiben és hogyan változtatja meg az eddigi katonai műveletekről alkotott elképzeléseinket a robotok ilyen számú megjelenése és tömegesség válása a hadszíntéren.

Ugyanakkor robotok harci alkalmazása számos más, fontos, jelenleg még nyitott kérdéseket is felvet, amelyek a robothadviselés morális, valamint jogi aspektusait érintik. Ez a vizsgálati témakör a HAKO szerint szintén lehetőséget nyújt a kiber kérdések egyetemen belüli, széles körű interdiszciplináris vizsgálatára. E kutatásoknak tartalmaznia kell azon kérdések tudományos igényű elemzését is, amelyek kiterjednek a robotok emberi élet kioltását lehetővé tevő protokolljainak megvalósíthatóságára. Másképpen fogalmazva, rábízhatjuk-e egy robotra, hogy önállóan (csak a szenzorai és saját döntéshozatali protokollja alapján) döntsön az emberi élet kioltásának szükségességéről.

4. A haderő alkalmazása migrációs válságban

A hadtudományi kutatók már a 2015-ben kirobbant migrációs válság előtt is foglalkoztak a hontalanok és menekültek, a lakóhelyükről politikai, vallási, gazdasági vagy más okokból elűldözöttek kérdésével. Jelentős lökést adtak ezeknek a kutatásoknak azok a tapasztalatok, amelyeket az 1995-től egyre gyakoribbá váló katonai missziók szereztek Bosznia-Hercegovinában, Koszovóban, Afganisztánban, Cipruson vagy az afrikai missziókban. A hadtudományt – jellegéből adódóan – elsősorban az ilyen jellegű válságok kezelésének biztonság- és védelempolitikai, valamint közvetlen katonai kérdései érdeklik.

A tavalyi migrációs válság tapasztalatai alapján a hadtudománynak a közeljövőben ^{xv} a következő kutatási kérdéseket célszerű vizsgálni: a migránsok elhelyezésének, egészségügyi ellátásának kérdései; a migráns útvonalak lezárásának lehetőségei; a katonai erő alkalmazásának jogszabályi kérdései; a katonai és rendőri erők együttműködése; a nemzetközi együttműködés katonai feladatai; a visszatelepülők katonai eszközökkel való támogatásának feladatai. A HAKO célszerűnek tartaná, ha a migrációs kutatásokra *egy átfogó egyetemi kutatóműhely* alakulna.

5. Katasztrófavédelem és az MH lehetőségei

A katasztrófák elleni védekezés szervezeti fejlesztése az elmúlt években igen intenzív volt, amelynek részeként átalakult a honvédelmi igazgatás rendszere is, felértékelődtek a Magyar Honvédség speciális technikai képességei (helikopterek, műszaki gépek, út- és hídépítő eszközök) is. A katonai erő részvétele a katasztrófa-védekezésben több mint száz

éves múltra tekint vissza, legyen az árvízvédekezés, rendkívüli hóhelyzet, vagy ipari katasztrófa. A hadtudományi kutatások is évtizedek óta vizsgálják ezt a területet.^{xvi}

A katonai erő hatékonyságát a gyors alkalmazás, a teljes logisztikai támogatás, a mozgékonyág, a vezetés-irányítás, a különleges felkészültség és a különleges eszközök biztosítják. A hadtudományi kutatásoknak éppen ezért ezeken a területeken kell – az eddigi hazai és nemzetközi tapasztalatokra alapozva – további kutatásokat kell folytatni. Különösen fontosnak tartjuk a nemzetközi katonai együttműködés kérdéseinek vizsgálatát, hiszen a katasztrófák sem állnak meg a határon. Jó példája ennek a közös munkának a négy nemzet (Magyarország, Románia, Szlovákia, Ukrajna) jegyezte *Tisza zászlóalj* létrehozása és működtetése, amely már 15 éve áll készen az árvízvédelmi feladatok végrehajtására. A katonai kutatásoknak foglalkozni kell a katasztrófavédelem haderőhöz legközelebb álló ágazatának, a polgári védelemnek vizsgálatával is.

6. Környezetbiztonság és a fegyveres erők

A katonai erő alkalmazásának környezete mindig kiemelt kutatási területe volt a hadtudománynak. Napjainkban – már a biztonságpolitikai szintjén is – egyre nagyobb figyelem irányul az éghajlatváltozás okozta veszélyekre. A katonai erő egyrészt okozója (kibocsátó), másrészt elszennvedője ennek a helyzetnek.^{xvii}

A Magyar Honvédség katonái itthon is és a missziókban is közvetlenül találkoznak az éghajlatváltozás következményeivel. Ez a kihívás hatással van a műveletek lefolyására, a technikai eszközök működésére, az energiaellátásra, a ruházatra, a fegyverrendszerek üzemeltetésére, a kiképzésre egyaránt.

ÖSSZEFOGLALÁS, KÖVETKEZTETÉSEK

A tanulmány a külföldi stratégiai hadtudományi kutatási irányok (1. Stratégiai vezetés; 2. A jövő fegyveres erői; 3. Hibrid hadviselés; 4. A haderők humán feladatai; 5. Modern technológia alkalmazása; 6. Regionális geopolitikai válságok) figyelembevételével *nyolc olyan kutatási prioritást* határoz meg (1. Hadelmélet és hadviselés; 2. Stratégia készítése és a védelmi tervezés; 3. Az MH jövőképe 2025; 4. Honvédelem és jó kormányzás; 5. Országvédelem; 6. Humán és személyügyi munka; 7. Nemzetközi válságkezelés és békefenntartás; 8. Hadtörténelem, hagyományőrzés és civil-katonai kapcsolatok), amelyek rövid és középtávú megvalósítása *közvetlenül szolgálja* az NKE Intézményfejlesztési Tervét, *kapcsolódik* az egyetem K + F + I Stratégiájához, támogatja megvalósulását. A Hadtudományi Kollégium ezen kívül *hat kutatási területet* jelöl meg (1. A terrorizmus elleni harc feladatai; 2.

Kiberháború és kibervédelem; 3. Védelmi célú robotikai kutatások; 4. A haderő alkalmazása migrációs válságban; 5. Katasztrófavédelem és az MH lehetőségei; 6. Környezetbiztonság és a fegyveres erők), ahol *interdiszciplináris kutatásokat kezdeményez*.

A kiválasztott területeken végzett kutatások olyan eredményeket szolgáltathatnak, amelyek hatékonyan felhasználhatóak lesznek egyrészt az NKE – hadtudományok és biztonságpolitika területén végzett – oktatási tevékenységében, másrészt hozzájárulnak a HM / MH előtt álló védelempolitikai és haderő-fejlesztési feladatokhoz, a nemzetközi követelmények teljesítéséhez.

A hadtudományi kutatásokban szorosan együtt kívánunk működni a többi EKT tudományos kollégiummal, valamint a honvédelmi kutatóhelyekkel, tudományos civil szervezetekkel. A Hadtudományi Kollégium fontosnak tartja, hogy a kutatási irányok, prioritások és témakörök *operacionalizálódjanak* az egyetem kutatási és szervezeti rendjének megfelelően, *az interdiszciplináris kutatásokra pedig jöjjenek létre egyetemi szintű kutatóműhelyek*. Kezdeményezzük azt is, hogy az elfogadott és finanszírozott kutatási eredményeket az EKT rendszeresen tekintse át és véleményezze ülésein.

FELHASZNÁLT IRODALOM

- ⁱ Nemzeti Közszerológati Egyetem Intézményfejlesztési terve, NKE, Budapest, 2015.
- ⁱⁱ Lásd USAWC Key Strategic Issues List (KSIL) 2015-2016 <http://www.strategicstudiesinstitute.army.mil/pdffiles/pub1296.pdf>, Military Scientific Committee of the Armed Forces, Ministry of Defence of the Russian Federation <http://eng.mil.ru/en/science/committee.htm>, the Chinese Academy of Military Science <http://www.ams.ac.cn/english.html>, <http://www.xiangshanforum.cn/> (2016.03.01)
- ⁱⁱⁱ SZENES Zoltán: Akadémiai viták a hadtudomány struktúrájáról. Hadtudomány. 2013/3-4. 59-66.o.
- ^{iv} SZENDY István: Hadelmélet és katonai műveletek. II. rész: Társadalom és hadügy. NKE, Budapest, 2014.
- ^v OROSZ Zoltán Az MH előtt álló kihívások 2016-ban. Előadás a HHK-án, az FVKT-25 tanfolyamon, 2016. február 9-én
- ^{vi} BODA József: A katonai, rendőri és civil (nem katonai) feladatok kölcsönkapcsolatának komplex értelmezése. Hadtudomány, XX. évf. (2010) 1-2. sz. 15-26. o.
- ^{vii} RESPERGER István – KISS Álmos Péter - SOMKÚTI Bálint: Aszimmetrikus hadviselés a modern korban. Kis háborúk nagy hatással. Zrínyi Kiadó, 2013. Budapest; RÁCZ András: Russia's Hybrid War in Ukraine. Breaking the Enemy's ability to Resist. Finnish Institute of International Affairs Report 43, Helsinki, 2015. http://www.fiia.fi/en/expert/178/andr_s_r_cz/ (2016.02.28)
- ^{viii} BOLDIZSÁR Gábor: Átfogó védelmi index készül. <http://www.uni-nke.hu/egyetem/hirek/2015/11/23/atfogo-vedelmi-index-keszul-1>. (2016.02.28)
- ^{ix} BENKŐ Tibor: A rekonverzió, mint a professzionális haderő humán erőforrás-gazdálkodásának egyik stratégiai kérdése. PhD értekezés, ZMNE. 2010. http://uni-nke.hu/downloads/konyvtar/digitgy/phd/2010/benko_tibor_thu.pdf
- ^x SZENES Zoltán (Szerk): Válságkezelés és békefenntartás az ENSZ-ben. NKE, 2013. 164 o. <http://konyvtar.ksh.hu/cgi63?session=87911289&infile=details.glu&luid=1287821&rs=936877&hitno=-1>
- ^{xi} HERRMAN, Rainer: az Iszlám Állam. A világi állam kudarca az arab világban. Akadémiai Kiadó, Budapest, 2015, NAPOLEONI, Loretta: Az iszlamista Főnix. Budapest: HVG könyvek. 2015, BARRETT Richard: The Islamic State . <http://soufangroup.com/wp-content/uploads/2014/10/TSG-The-Islamic-State-Nov14.pdf> , BESENYŐ János, PRANTNER Zoltán, SPEIDL Bianka, VOGEL Dávid: Az Iszlám Állam – Terrorizmus 2.0. Történet, mitológia, propaganda. Kossuth Kiadó, 2016.
- ^{xii} KOVÁCS László: Biztonságpolitika = E-közszerológatfejlesztés: Elméleti alapok és tudományos kutatási módszerek (szerk: NEMESLAKI András), Nemzeti Közszerológati Egyetem, Budapest, 2014. pp. 227-248.
- ^{xiii} KOLESZÁR Béla: Harcjárművek továbbfejlesztése és a szárazföldi robotok. Hadmérnök: 2008. III/1. 88-93.o.
- ^{xiv} KOVÁCS László – VÁNYA László: Pilóta nélküli repülőgépek kutatás-fejlesztési tapasztalatai Magyarországon. HADTUDOMÁNY, XVII. évf. 2007. 2. 50-62. O.
- ^{xv} PADÁNYI József: Műszaki zár a határon. Műszaki Katonai Közlöny 2015/3. 21-34.

^{xvi} KRAJNC Zoltán, CSENGERI János: A hadtudomány és hadviselés komplexitása a XXI. században. NKE, 2015. 289 o. http://real.mtak.hu/31932/7/konyv_vegleges_mta_real.pdf (2015. 12.28)

^{xvii} FÖLDI László – PADÁNYI József: Security Research in the Field of Climate Change.79-90. In: Critical Infrastructure Protection Research: Results of the First Critical Infrastructure Protection Research Project in Hungary. 184 p. (szerk: NÁDAI László – PADÁNYI József). Switzerland: Springer International Publishing 2016